

Јован Антула
ЕМОЦИЈЕ У ПОЛИТИЦИ

Уредник
Зоран Колунџија

Јован Антула

ЕМОЦИЈЕ
У
ПОЛИТИЦИ

ПРОМЕТЕЈ
Нови Сад

Емоције у политици

Оригинално издање 2010.

Die Herzen regieren die Welt / Emotionen in der Politik

Обрада текста Јелена Јовановић

Copyright © 2010 by Dr. Jovan Antula
Destouches Str. 69, 80796 München, Germany

3a

ALEXANDER & CHRISTOPHER TAYLOR

САДРЖАЈ

Увод	9
Емоције и процеси одлучивања	15
Дефиниције	18
Три методе	24

ИСТОЧНА ЕВРОПА: РУСИЈА, ЈУГОСЛАВИЈА И СРБИЈА

Први светски рат и оснивање Југославије	29
Распад Југославије и НАТО-рат против Србије.	35
Немачко уједињење и границе у Европи . .	57
Емоције мржње у извештајима штампе. . .	64

ЗАПАДНА ЕВРОПА

Златна слобода	83
Ратови 1806/07. и 1812/13. и мржња према Французима	92
Други светски рат	101
Хладни рат	105
Турци у Европи	124
Криза евра	133
Будући изгледи	139

Литература.145
Белешка о аутору	147

УВОД

Неки новинари описују актуелне догађаје тако да читајући их не сазнајете само хронологију догађаја, већ као узрок или као објашњење, и осећања људи коју су уплетени у те догађаје. Тиме њихове акције и мотиви бивају разумљивији. Можемо чак и да се идентификујемо са њима. Опис није само занимљивији и живописнији, већ је и веродостојнији од оног, у ком осећања остају игнорисана. У неким случајевима, ова осећања могу бити и кључ за разумевање описаних догађаја.

Овде би приказ неких догађаја требало да покаже да без описа и анализе релевантних емоционалних фактора није могуће убедљиво објашњење историјских догађаја. Наравно, све остале историјске чињенице, које наводе хроничари, сачуваће своју важност и у новом историјском опису, само се ту емоционални фактори сад додају као незанемарљиви, при чему долази до померања акцента у оквиру тог описа.

Укратко: историја као примењена психологија, психологија као један од стубова исто-

рије – то је нов, савремени поглед на узроке историјских збивања.

Емпиријска је чињеница, коју наука потврђује, да емоције играју централну улогу у контроли људских поступака (Лит. 1). При томе се људско срце посматра као центар емоција. Примат емоција при одлучивању можемо наћи у фразама „прирасти за срце”, „узети к срцу”, „од свег срца” итд.

Већ преко 2000 година постоји теорија о емоцијама и мишљењу, као о два стуба људског знања. Схватани су као два супротна пола људске природе (дух-тело дуализам): размишљање као рационални и емоције као ирационални. Одговарајућа оцена је: мишљење = добро, емоција = лоше.

Овај популарни начин размишљања се задржао до данас.

Нарочито ће негативне емоције, које су овде назване заједничким термином „мржња” и које се најчешће срећу у историји, бити дефинисане, објашњене и њихов утицај на доношење људских одлука описан.

Налазимо се дакле на емоционалној (тј. лошој) страни људског доживљавања и понашања и ту још потиснути на њихову негативну половину (мржњу). Могу се замислити ре-

акције људи који су уврштени у ову двоструко негативну категорију, људи који верују у своју рационалност.

Један од главних постулата овог рада је да је актуелна подела Европе на исток и запад европска трагедија. Она се наставља и храни ерозијом даљих држава, чији сваки део покушава да за себе живи, чак и под условом непријатељства према суседима. То је тло на коме мржња цвета. Овде ће бити испитани узроци те поделе и те ерозије.

Заједнички живот људи различитог порекла је утолико лакши, уколико је већа држава у којој живе. Уколико су мање и многобројније државе, од којих је свака преокупирана сопственим интересима и одговарајућом сопственом политиком, утолико је то теже, све до граница немогућности. Тако рођена мржња према суседима има корене у идентитету појединца: он се осећа као део једне фамилије, једног племена са истим дијалектом, једне нације. Сви остали су само суседи, потенцијални објекти мржње. Вероватно је најбољи пример за покушај супротног развоја (уједињења) и његов неуспех оснивање Југославије, борба против ње и њен распад – све у току једног века. И тај процес је овде предмет испитивања.

Европска расцепканост, и поред оснивања Европске уније, довела је до тога да Европа данас игра споредну улогу на светској позорници. То је последица њеног срљања низбрдо од Првог светског рата па до данас.

На шта личи та Европа данас?

Само једна мањина грађана Европе, непуних 50%, желе и одобравају чланство њихових земаља у Европи. Учешће грађана у изборима за европски парламент је још скромније – око 40%. То је база његовог легитимитета.

Европљани су дакле мањина у Европи или, другим речима, Европи недостају Европљани.

Већина законских прописа не потиче данас од националних парламената, него од бриселске комисије. Моћ еврократа стално расте и има све више карактер мнопола. Њихови прописи су обавезни за све европске земље и скупљени су у једном кодексу са шетоцифреним бројем страна. Тако вредни су еврократи (Лит. 9).

Све то има мало заједничког са енглеском парламентарном или са швајцарском директном демократијом, а подсећа на недемократске системе двадесетог века. Еврократи, који не желе да им се грађани мешају у процес

управљања, дошли су дакле скоро аутоматски до сличних недемократских решења.

Какви су изгледи да се, без обзира на еврократе, стање промени? Први природни корак би морао да буде превазилажење њене поделе. Тек Европа заједно са Русијом може да се мери са водећим силама Азије и две Америке. Тај ће корак вероватно морати да иницирају Руси. Они у Европи једини мисле и осећају у светским размерама. Европљани, ускогрудни и са уским националним хоризонтом, вероватно ће при томе представљати главни проблем.

У разним земљама Европске уније нема велике разлике у ставу штампе према Србији и Србима. Разлике су у осећањима која се на читаоца преносе, и у којој форми се то чини (кратка, сензационална, псеудонаучна, подсмешљива, саркастична итд.). Стога би и познавање става немачке штампе био корак у правцу ширења разумевања и оријентисања, са за Европу позитивном последицом, да се Срби упознају са ставом Немаца, и Немци са ставом Срба, нарочито присталице уједињења Европе.

Концепт овог рада изгледа овако:

На почетку су описане улоге емоција у процесима доношења одлука, а затим су поједине емоције дефинисане.

Утицај емоција на европску историју је приказан на осам примера, а неки аспекти даљег развоја на крају прве деценије 21. века кратко продискутовани.

Поједина поглавља су по могућности заокружене целине.

ЕМОЦИЈЕ И ПРОЦЕСИ ОДЛУЧИВАЊА

Кроз емоције људи стичу убеђења, која се селективним деловањем емоција појачавају и стабилизују.

Овако настала убеђења су основе програма политичких партија и на тај начин управљачи светских дешавања. И у друштвима у којима не постоје политичке партије, стварају се заједничка уверења, тако да и у тим друштвима ни једна влада не може дуго да их игнорише. Говори се о колективном идентитету, који диктира функционисање сваког друштва.

Испробано средство за управљане народима је: усадити страсти и одржавати их буднима. Два примера би требало да илуструју како то изгледа у политичкој пракси.

У првом примеру ради се о супротности између комунизма и националсоцијализма. За комунисте је социјализам био нешто велико, узвишено, чему се тежило, оно што су пропагирани и желели да реализују. Стога је ознака „националсоцијализам” била непожељна, готово забрањена. Немачки нацисти називани

су немачким фашистима, слично италијанским фашистима. Нико од активиста агитационе пропаганде није знао шта значи реч *fasci* (свежањ) и фашизам и какво се учење крије иза те речи. За њих је фашизам био „најгора форма капитализма”. На тај начин је појам социјализма спасен, а мржња према фашистима и нацистима такође уперена и на капиталисте.

У другом примеру је описана веза између мржње према Французима и Јеврејима у Немачкој почевши од времена Наполеона.

Масовним медијима је, тада пре свега штампи и штампаној речи, пошло за руком да мржњу пробуде, да њом управљају и да је каналишу, да је рационализују и појачају. Емоције су мање покретне и мање селективне него мисли. Тако су, иако мржња према Французима и мржња према Јеврејима имају различите корене и узроке и различито оправдање, људи успели да их доведу у везу. Од Француза су прављени Јевреји, а од домаћих Јевреја помагачи Француза, дакле непријатељи народа и домовине, и на тај начин сејана је мржња против њих.

Ернст Мориц Арнт је 1814. писао:

„Један мој пријатељ потпуно типично назива Французе префињеним лошим Је-

врејима, једно поређење на које би јадни Јевреји могли да се пожале.”

Искуство нас учи да емоције управљају пажњом. С правом се, на пример, каже свет „гледати заљубљеним очима”. Прва и непосредна реакција на спољне утиске су емоције које предњаче мислима. Рационална оцена следи.

Улазна информација мора да се препозна, оцени и координира са расположивим знањем, дакле да се индивидуално и субјективно преради. При томе долази до једне селекције: пријатне информације бивају запажене, непријатне потиснуте или им се мења значење.

У неколико речи скициран, ланац процеса одлучивања изгледа овако: Информација – емоција – пажња – размишљање – одлука – акција.

ДЕФИНИЦИЈЕ

Емоције

Емоције су садржина индивидуалног и колективног субјективитета. Оне управљају доношењем одлука код људи, а тиме и њиховим поступцима. Емоције углавном нису контролисане разумом и расуђивањем, иако нису сасвим искључене из процеса размишљања.

Уобичајена је следећа класификација:

- Емоције нерасположења (нпр. страх, мржња, завист, презир, љутња)
- Емоције симпатије (нпр. љубав, нада, сажаљење)
- Пријатне емоције (нпр. задовољство, радост, срећа)
- Непријатне емоције (нпр. туга, стид, кривица, усамљеност, немар).

Вероватно је да емоције прве групе најчешће делују у историји. Оне су и експлозив у међуљудским односима. Стога су емоције те групе најчешће анализиране у психологији, при чему је страх најчешће проучавана емоција.

Тачност овог тврђења може се осетити ако покушамо да замислимо данашњу Европу без међусобне мржње за последњих 200 година, без убијања, промена граница, рушења градова, протеривања становништва, Европу мирног развоја и стабилних граница као Шведска или Швајцарска, Рим или Фиренца. За имагинацију просечног Европљанина незамисливо.

Страх

Основни видови страха код људи су: страх од смрти, од болести, од позледа и од угрожене егзистенције (пре свега страх од сиромаштва). Страх је стање дифузног узбуђења, које не мора увек да се односи на конкретну опасност. Повезан са конкретним објектом назива се бојазан. Плашљивост је одговарајућа лична особина. Сродне емоције су згражавање, паника, запрепашћење, ужас. Кад се човек налази у очигледно безизлазној ситуацији и при томе има осећај немоћи типична је ситуација која доводи до страха. У питању су једна емоционална и једна рационална компонента. Рационално страх манифестује пре свега кроз предочавање негативних аспеката ситуације и из њих произилазећих негативних изгледа. На тај начин може доћи до појачања осећаја стра-

ха поимањем ситуације која је његов узрок, што може да доведе до паничне реакције.

Типичне реакције на стах су агресија (напад) или бежање (од опасности или у правцу њеног смањења).

Типични емоционални изрази страха су збуњеност, нервозитет, узбуђење. И само проживљавање тих телесних физиолошких симптома води до буђења осећања страха и тиме до позитивне повратне опреге, која појачава страх.

Три често заједно наступајуће емоције непријатељства (тријада непријатељства) су срџба, гађење и презир.

Друга тријада би била мржња, бес и презир.

Срџба

Као једна фундаментална емоција среће се срџба и код људи и код животиња. Најчешће је проузрокована фрустрацијом и повезана са агресијом. Фрустрација, као ометање деловања усмереног једном циљу, води ка агресији, тако да из фрустрације увек проистиче агресија. То је једна врста ланчане реакције, или узрок-последика реакције. Уколико је јача фрустрација утолико је јача и агресија. Једна

рационална компонента срџбе је евентуално једна непријатељска намера. Ако је дакле фрустрација проузрокована злом намером од стране једног човека или групе људи, бива провоцирана агресија: појединачна или групна агресија.

Групна агресија често доводи до рата.

Агресија може, дакле, да се схвати као једна реакција (фрустрација-агресија), али и свака усмерена, офанзивна активност може да се окарактерише као агресија.

С друге стране може да дође до спречавања агресије, ако јој прети казна. На тој нади базира се у политици очување мира.

Одвратност

Одвратност је примарна емоција која штити људе од штетних поступака и тиме испуњава једну еволуциону биолошку функцију.

Презир

Презир и непоштовање базирају се на рационалним аспектима и њиховој оцени.

Завист

Завист је негативна емоционална реакција на судбину друге личности, коју осећамо

или сматрамо неправичном. Завист води по правилу до осећања мржње према тој особи, а онда и даље према људима једне категорије.

Мржња

Мржња је интензиван осећај антипатије и непријатељства према једној личности или социјалној групи (мањини, народу, раси), и може да нарасте до жеље за уништењем. Узроци мржње могу да буду страх, прелазак љубави у мржњу или повреда осећања личног достојанства, а честа последица је агресија.

Мотивација

Пређе ли један надражај изван интензитета, он онда делује као мотив, који покушава да тај надражај смањи или уклони. Он тиме осигурава преживљавање, компензујући физичке дефиците.

Мотивација која доводи до успеха или која спречава неуспехе назива се мотивацијом ефекта. Њени афективни аспекти су понос на сопствена достигнућа код успеха или збуњеност и стид код неуспеха.

Посебну важност имају емоције као посебна категорија мотивација: емоције појачавају дејство инстинкта и нагона.

Одлучивање

Одлучивање је реакција на мултивалентне ситуације. Доносилац одлуке бира између више алтернатива, пре свега с обзиром на важност тог избора за његов живот и његову будућност. Он покушава да анализира и да оцени последице свог деловања, да би изабрао оно деловање које му за дуже време доноси највише користи.

Јавно мњење

Кад се већина једног народа слаже у својим осећањима, онда се народ понаша на сличан начин као и појединци. То јавно мњење је садржано у програмима партија, удружења, грађанских иницијатива и тако даље. Масовни медији могу да утичу на њега. Уобичајено је да она распирују мржњу или симпатију према извесним групама и да је шире.

ТРИ МЕТОДЕ

1) У првој методи постојеће разлике дуж културних граница служе као објашњење за конфликте између нација и мањих група (S. Huntington, Лит. 3). Поред националних интереса и политичке идеологије, култура је трећи фактор који одлучује о збивањима у светској политици.

Ради се дакле о борби култура која води до непријатељства између група или нација из различитих цивилизација и која може довести до међусобних конфликта, пре свега дуж њихових граница.

2) Друга метода је била примењена при изради једног светског атласа емоција (D. Moisi, Лит. 6). Испитује се актуелна ситуација и из тога закључује о емоционалном стању већине. При том се дошло до закључка да три емоције играју главну улогу: нада, понижење и страх. Нашло се да у Азији углавном влада нада (кроз привредни полет), у арапско-исламском свету понижење (као последица америчког безусловног политичког и материјалног помагања

Израела), а на западу страх (од имиграната и терориста).

Русија представља специјалан случај: „(...) у данашњој Русији влада, поред понижења и страха, беспримерно буђење наде”.

О својој методи D. Moisi пише самокритично: „Мој покушај да се свет и колективни став нација разуме из аспекта извесних емоција биће, вероватно, од већине стручњака из политике и експерата за интернационалне односе окарактерисан као ненаучан.”

3) Овде примењена трећа метода цитира изабране актуелне извештаје из штампе, пре свега оне које садрже одређене емоције. Ако их и читалац осети, журналист је у том смислу био успешан, а аутор је направио добар избор. Најлакше се то може увидети у поглављу „Емоције мржње у извештајима штампе“.

Метода је применљива и за микро-испитивања. Могу се испитати односи између две суседне земље (као у поглављу о распаду Југославије), или између окупатора и окупираног (као у поглављу о хладном рату). Такође тако могу бити испитивани и једне новине, један аутор (на пример Е. Робели, у поглављу о из-

вештајима у штампи), или колико често се једна емоција понавља.

Извештаји у штампи који се односе на мржњу према суседима, на страх од отуђивања или на привредну кризу, толико су чести да је аутор најчешће могао да се ограничи на цитате из дневног листа *Sueddeutsche Zeitung* и из недељног часописа *Der Spiegel*, које редовно чита, а да притом не угрози озбиљно квалитет и објективност приказивања.

Све три методе отварају емоцијама врата историје. Оне постају део историјског приказивања, доприносећи њеном разумевању. При томе, за писца историје и за њеног читаоца је ново то што мора релевантне емоције да има у виду и да их проосети, да би разумео њихов утицај на политичка и историјска збивања.

Емотивне компоненте објашњавају прошла, али исто тако и будућа збивања. Посматрано нпр. из перспективе 1960. године, мржња према Србима условила је:

- а) прошло гажење и распарчавање Југославије од стране Хитлерове Немачке 1941. године и
- б) предвидиво будуће распарчавање Југославије.

ИСТОЧНА ЕВРОПА:
РУСИЈА, ЈУГОСЛАВИЈА
И СРБИЈА